

AMOS
OZ

Jidáš

román

PASEKA

Amos Oz
Jidáš

AMOS
OZ
Jidáš

NAKLADATELSTVÍ PASEKA

PŘELOŽILY LENKA BUKOVSKÁ A MARIANA FISHER

Vychází s podporou
Ministerstva kultury České republiky
a Velvyslanectví Státu Izrael

JUDAS

Copyright © Amos Oz 2014

All rights reserved

Translation © Lenka Bukovská, Mariana Fisher, 2016

ISBN 978-80-7432-769-8 (váz.)

ISBN 978-80-7432-825-1 (epub)

ISBN 978-80-7432-827-5 (mobi)

ISBN 978-80-7432-826-8 (pdf)

Deborah Owenové

*Hle, po mezi tu prchá zrádce lživý
kámen po něm vrhá mrtvý a ne živý*

NATAN ALTERMAN,
„Zrádce“, z knihy *Radost chudých*

Tento příběh se odehrál v zimě na přelomu let 1959 a 1960. Je to příběh o omylu a touze, milostném zklamání a nezodpovězené náboženské otázce. Na některých domech jsou ještě patrné stopy války, která před deseti lety rozdělila město na dvě části. Zvečera k vám zpoza zavřených okenic mohou dolehnout vzdálené tóny akordeonu či rozmarná melodie foukací harmoniky.

V mnoha jeruzalémských bytech visí v obývacím pokoji Van Goghova *Hvězdná noc* nebo *Cypřiše*, v ložnici leží na podlaze slaměné rohože a na kraji matrace přikryté přehozem s orientálním vzorem a doplněné hromádkou polštářků spočívá hřbetem vzhůru otevřený *Doktor Živago* či poslední román S. Jizhara *Dny Ciklagu*. Večer co večer hoří v naftových kamínkách modrý plamen. Z vázy zhotovené z pláště dělostřeleckého granátu, nezbytné dobové dekorace řady domácností, vyrůstá v koutě místnosti svazek suchých větviček připomínající trnovou korunu.

Šmuel Aš přerušil začátkem prosince studium na univerzitě a chystal se z Jeruzaléma odjet – jednak kvůli nešťastné lásce, jednak kvůli bakalářské práci, která uvázla na mrtvém bodě, ale především proto, že finanční situace jeho otce se výrazně zhoršila a Šmuel si musel najít práci.

Byl to asi pětadvacetiletý, stydlivý a citlivý mladík statné postavy s plnovousem, socialista a astmatik. Snadno se nadchl a ještě snáz ho nadšení zase opouštělo. Měl mohutná ramena, krátký a silný krk a podobně vypadaly i jeho prsty – byly tlusté a krátké, jako by jim chyběl jeden kloub. Z každého póru na obličeji i krku mu svéhlavě vyrůstal zakroucený vous připomínající drátěnku. Nebylo poznat, kde končí plnovous a kde začíná hustý kudrnatý porost na hrudi a divoce se vlnící vlasy. V létě i v zimě budil dojem, že je rozčilený a zpocený. Zblízka však pozorovatele čekalo příjemné překvapení, protože Šmuelova kůže nevydávala

nakyslý pach potu, nýbrž jemnou vůni dětského zásypu. Mladík se snadno zapálil pro nové myšlenky, pokud působily duchaplně a obsahovaly nějaký paradox. Míval také sklon rychle se unavit, za což pravděpodobně mohlo jeho astma nebo zvětšené srdce.

Nikdy neměl daleko k slzám, což ho přivádělo do rozpaků a někdy se za to přímo styděl: stačilo, aby na něj koťátko, které přišlo o matku a naříkalo za zimní noci u plotu, upřelo odzbrojující pohled a jemně se mu otřelo o nohu, a mladíkovi se ihned zamžil zrak. Když se v kině Edison na konci jakéhosi průměrného filmu na téma samoty a zoufalství projevil zatvrzelý protagonista náhle nesobecky, Šmuelovi v tu ránu vstoupily do očí slzy a hrdlo se mu stáhlo dojetím. A když u východu z nemocnice Šaarej Cedek spatřil neznámou hubenou ženu s dítětem, jak tam stojí, objímají se a vzlykají, okamžitě bylo do breku i jemu.

V té době byl pláč vyhrazen jen ženám. Mužské slzy budily odpor či dokonce znechucení, asi jako vousy rašící na bradě staré ženy. Šmuel se za svou slabost styděl a usilovně se ji snažil přemáhat, ale bylo to marné. V skrytu duše se za tu přecitlivělost sám sobě vysmíval, dokonce se už smířil s myšlenkou, že ho kvůli jeho nedostatečné mužnosti nejspíš čeká prázdný a bezcílný život.

Udělal jsi něco kromě toho, že jsi podlehl soucitu? znechuceně se ptával sám sebe. To kotě jsi přece mohl zabalit do kabátu a odnést domů. Kdo ti v tom bránil? A té plačící ženě s dítětem jsi mohl nabídnout pomoc. Nebo posadit dítě s knížkou a sušenkami na balkon a se ženou si sednout v pokoji na postel a promluvit s ní o tom, co se stalo a jestli pro ně můžeš něco udělat.

Pár dní předtím, než ho opustila, mu Jardena řekla: „Jseš jako neposedné štěně, co v jednom kuse pobíhá kolem, dokonce i vsedě vypadáš, jako by ses honil za vlastním ocasem. A pak se zase začneš chovat úplně opačně a celé dny jen trčíš v posteli jako nevětraná peřina.“

Měla tím na mysli jednak Šmuelovu věčnou únavu a jednak neklid, který se projevoval ve způsobu jeho chůze – bez ustání totiž budil dojem, že se co nevidět rozběhne. Schody bral jedinež ztečí a po dvou. Rušnou ulici přecházel zásadně našikmo, chvatně, nebojácně a bez rozhlížení, jako by se vrhal do rvačky, kudrnatou hlavu s plnovousem bojovně vysunutou vpřed, tělo předkloněné. Jeho nohy jako by se bály zůstat pozadu, aby jim Šmuel nezmizel za příštím rohem, a tak ze všech sil pronásledovaly trup, který zase stíhal hlavu. Celý den se stále někam horečně hnál a popadal dech, ne proto, že by měl strach, aby nepřišel pozdě na přednášku nebo na schůzi, ale protože neustále toužil být už se vším hotov, úkoly pro daný den si odškrtnout ze seznamu a konečně se vrátit do klidu svého pokoje. Každý den mu připadal jako vyčerpávající překážková dráha, která začínala ráno vytržením ze spánku a končila večer návratem pod peřinu.

Nadšeně řečnil a dělal přednášky každému, kdo ho byl ochotný poslouchat, zvláště pak přátelům z kroužku socialistické obnovy: s chutí vysvětloval, podporoval, nesouhlasil, vyvracel a přicházel s novými pohledy. Mluvil dlouze a s potěšením, ostře a směle. Když však měl vyslechnout odpovědi a myšlenky ostatních, rázem ho přepadla netrpělivost, nesoustředěnost a taková únava, že se mu začaly zavírat oči a rozčepýřená hlava mu klešala na hrud'

I před Jardenou se rád pouštěl do plamenných proslovů, ve kterých potíral předsudky a bořil konvence, z předpokladů vyvozoval závěry a ze závěrů předpoklady. Když však promluvila ona, většinou se mu už za chvíli začala klížit víčka. Vyčítala mu, že ji neposlouchá, a on to popíral, jakmile ho ale požádala, aby zopakoval, co právě řekla, změnil téma a rozhovořil se například o jakémisi omylu, kterého se dopustil Ben Gurion. Byl dobrosrdečný, nesobecký, jemný a tvárný jako vlněná rukavice, každému

vždy ochotně vyhověl, ale měl zároveň sklon ke zmatkovaní a scházela mu trpělivost: zapomínal, kam si dal druhou ponožku, co po něm vlastně chtěl jeho domácí nebo komu půjčil poznámky z přednášek. Na druhou stranu se nikdy nespletl, měl-li přesně citovat, co pronesl Kropotkin o Něčajevovi po jejich prvním setkání a co o něm prohlásil o dva roky později, nebo kdo z Ježíšových učedníků toho namluvil nejméně.

Přestože se Jardeně líbila Šmuelova živost, bezradnost i to, že povahou připomínal velkého přátelského psa, který se k člověku nadšeně vrhne, otře se o něj a poslintá mu kolena, rozhodla se s ním rozejít a přijmout nabídku k sňatku od svého předchozího přítele, pilného a málomluvného hydrologa Nešera Šereševského, odborníka na zachycování dešťové vody, který uměl předvídat téměř všechna Jardenina přání. K narozeninám podle občanského kalendáře jí koupil pěkný šátek na krk a k těm podle kalendáře hebrejského, jež následovaly o dva dny později, jasně zelený orientální kobereček. Pamatoval si dokonce i data narozenin jejich rodičů.

2

Asi tři týdny před Jardeninou svatbou propadl Šmuel zoufalství ze své bakalářské práce na téma „Ježíš očima Židů“, do níž se předtím pustil s nesmírným zápalem, uchvácen odvážnou myšlenkou, která mu prolétla hlavou jako náhlé vnuknutí, když si téma vybíral. Jakmile se jím však začal zabývat podrobněji a probírat se prameny, rychle zjistil, že na oné úžasné myšlence není vůbec nic nového a že tiskem vyšla ještě předtím, než se narodil, na počátku třicátých let v poznámce pod čarou k článku, jehož autorem byl Šmuelův význačný učitel, profesor Gustav Jom-Tov Eisenschloss.

Také v kroužku socialistické obnovy propukla krize: skupinka se pravidelně setkávala každou středu o osmé večer v začouzené kavárně s nízkým stropem v jedné ze zapadlých uliček čtvrti Jegija Kapajim. Někdy se tu nad partičkou vrhcábů scházeli řemeslníci, instalatéři, elektrikáři, malíři pokojů či tiskařští dělníci, a na členy kroužku proto kavárna působila patřičně proletářsky. Fasádníci a opraváři rádi si k nim sice nepřisedli, ale tu a tam se někdo z nich na cosi zeptal či utrousil nějakou poznámku, nebo naopak některý z členů kroužku vstal a odvážně došel k hráčskému stolku, aby zástupce dělnické třídy požádal o oheň.

Po dlouhém okolkování se téměř všichni členové kroužku smířili se závěry XX. sjezdu Komunistické strany Sovětského svazu, jež se týkaly odhalení Stalinovy hrůzovlády, zároveň se však zformovala skupinka, která po soudruzích důrazně požadovala, aby přehodnotili nejen svůj oddaný postoj ke Stalinovi, ale také vztah k samotné diktatuře proletariátu, jak ji formuloval Lenin. Dva členové zašli dokonce tak daleko, že Marxovy myšlenky z mladických let použili k tomu, aby zpochybnili neotřesitelnost jeho pozdějšího učení. Když se Šmuel pokoušel názorový spor zmírnit, prohlásili čtyři ze šesti soudruhů, že se rozhodli odtrhnout a založit vlastní buňku. Mezi čtveřicí odpadlíků byly i jediné dvě členky kroužku, bez nichž celý podnik ztrácel smysl.

Téhož měsíce prohrál Šmuelův otec mnohaletý soudní spor, který vedl se svým dávným společníkem v malé haifské firmě (Racek s. r. o., kartografie a letecká fotografie). Šmuelovi rodiče byli nuceni přestat synovi vyplácet měsíční kapesné, z něhož žil od začátku studia. Mladík tedy sešel na dvůr domu ve čtvrti Tel Arza, kde měl pronajatý pokojík, za přístřeškem na popelnice sebral pár kartonových krabic a začal do nich skládat své knihy, šatstvo a osobní předměty. Zatím však neměl ponětí, kam by se mohl přestěhovat.

Večer se často malátně jako medvěd, kterého vyrušili ze zimního spánku, potloukal ulicemi smáčenými deštěm. Brázdil třídy v centru města, v chladu a větru téměř liduprázdné, a jeho chůze neměla daleko k těžkopádnému běhu. Několikrát zůstal po setmění nehnutě stát v dešti v jedné z uliček čtvrti Nachalat Šiv'a a zíral na železná vrata domu, ve kterém bydlívala Jardena. Občas ho nohy zanesly do odlehlých a neznámých zimních čtvrtí jako Nachlaot, Bejt Jisrael, Achva nebo Musrara, kde co chvíli šlápl do kaluže nebo musel obcházet větrem převrácené popelnice. Rozcuchanou hlavu měl vysunutou vpřed, jako by chtěl někoho nabrat na rohy, a párkrát málem narazil do betonové zdi, která oddělovala izraelskou a jordánskou část Jeruzaléma.

Na okamžik se zastavil a roztržitě si prohlížel zohýbané cedule, které na něj mezi rezavými klubky drátů varovně volaly: *Stůj! Hranice! Pozor, miny! Nebezpečí – území nikoho! Vstupujete do zóny, která je pod palbou nepřátelských ostřelovačů!* Nerozhodně hleděl z jedné na druhou, jako by měl před sebou pestrý jídelní lístek, ze kterého si má vybrat.

V dešti se takhle toulal téměř každý večer. Byl promoklý až na kost, z neupraveného plnovousu mu kapalo, chvěl se zimou i zoufalstvím, dokud konečně vyčerpaný nezalezl zpátky do postele a nezůstal v ní až do následujícího večera; snadno se unavil, pravděpodobně kvůli svému zvětšenému srdci. Se soumrakem opět ztěžka vstal, navlékl si kabát, který od předešlého večera nestačil uschnout, a nechal nohy, aby jej znovu zanesly až na kraj města, do čtvrtí Talpíjot a Arnona. Teprve když narazil na závoru kibucu Ramat Rachel a podezřívavý strážný na něj namířil svítilnu, vzpomatoval se a nervózním, chvatným krokem, který se podobal útěku, zamířil zpět domů. Po návratu zhltl dva krajíce chleba se sýrem, shodil ze sebe mokré šaty, zalezl pod peřinu a dlouho se marně pokoušel zahrát. Nakonec usnul a spal až do dalšího večera.

Jednou se mu zdálo, že měl schůzku se Stalinem. Došlo k ní v nízké zadní místnosti začouzené kavárny, kterou navštěvoval kroužek socialistické obnovy. Stalin uložil profesorovi Eisenschlossovi, aby Šmuelovu otci pomohl z finančních potíží, a Šmuel pak kdovíproč stál se Stalinem na střeše kláštera Nanebevzetí Panny Marie na hoře Sion a ukazoval mu Zeď nářků, jež zůstala za hranicí v jordánské části Jeruzaléma. Za žádnou cenu nedokázal pod vousy se uculujícímu Stalinovi vysvětlit, proč Židé zavrhlí Ježíše a dosud se k němu tvrdošijně obracejí zády. Nakonec se ve snu mihla vyzáblá postava Nešera Šereševského, který dal Stalinovi kňučící štěně v plechové krabici. Kňučení Šmuela probudilo, a ani pak se nemohl zbavit nejasného pocitu, že složité vysvětlování všechno jenom zhoršilo, protože vzbudilo Stalinův posměch a podezření.

Do okna pokoje se opíral déšť a vítr. Plechové umyvadlo zavěšené venku na balkonové mříži vydávalo před rozedněním, když bouřka zesílila, duté rány, jak naráželo do zábradlí. Odkudsi zdálky, možná ze dvou různých míst, se celou noc ozýval štěkot dvojice psů, který chvílemi přecházel ve vytí.

Šmuel uvažoval o tom, že by z Jeruzaléma odešel a našel si nějakou nenáročnou práci někde daleko, třeba jako noční hlídač v novém městě, které, jak se doslechl, vyrůstalo v poušti u hory Ramon. Mezitím však dostal svatební oznámení: vypadalo to, že Jarden a její oddaný hydrolog, odborník na zachycování dešťové vody Nešer Šereševský se svatbou pospíchají. Nepočkali dokonce ani na jaro. Šmuel se rozhodl překvapit novomanžele i svatebčany a pozvání přijmout – navzdory společenským pravidlům se dostaví, hlučný a veselý, samý úsměv a přátelské poplácávání po ramenou, nečekaně se objeví přímo uprostřed obřadu, jehož se měla zúčastnit pouze nejvyšší rodina a nejbližší přátelé, bez váhání se připojí i k oslavě,

dokonce přispěje svou troškou k zábavě a předvede svou vyhlášenou imitaci profesora Eisenschlosse.

Ve svatební den ráno však dostal silný astmatický záchvat a jen taktak se dovlekl na středisko, kde se mu marně snažili pomoci inhalátorem a různými protialergickými léky. Když se jeho stav zhoršil, odvezli ho do nemocnice Bikur cholim.

Jardenin svatební den tak Šmuel strávil na nemocničním lůžku a celou její svatební noc nesundal z obličeje kyslíkovou masku. Nazítří se rozhodl, že nebude déle čekat a Jeruzalém co nejdříve opustí.

3

Na počátku prosince, kdy v Jeruzalémě začal lehce padat sníh s deštěm, oznámil Šmuel profesorovi Eisenschlossovi a dalším učitelům na katedrách historie a religionistiky, že přerušuje studium. Venku ve vádí se válely cáry mlhy, které připomínaly špinavou vatu.

Profesor Gustav Jom-Tov Eisenschloss byl menší, podsaditý muž se silnými brýlemi, jejichž skla připomínala dna püllitrů, a prudkými a rozhodnými pohyby se podobal kukačce vyletující z nástěnných hodin. Když uslyšel o Šmuelově záměru, celý se vylekal.

„Ale jak to?! To snad ne! Co to do vás najednou vjelo?! Ježíš očima Židů! Vždyť se nám tu rýsuje tak plodné pole! V Gemaře! V Toseftě! V midraších! V lidové tradici! Ve středověku! Stojíme před skutečně významným novým objevem! No tak! Nepustíme se přece jenom pomaličku do rešerší? Bezpochyby si ten neblahý nápad utíkat z boje co nevidět rozmyslíme, nemám pravdu?“

Jen co domluvil, energicky dýchl na brýle a usilovně je čistil zmuchlaným kapesníkem. Pak ke Šmuelovi napřáhl ruku, téměř agresivně ji stiskl a pronesl náhle docela jiným, trochu zjihlým hlasem: